

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПІД ЧАС АНАЛІЗУ
КОЗАЦЬКОГО ПОРТРЕТА XVII–XVIII ст. У СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ДИЗАЙН»
НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ЖИВОПИСУ**

Рашевська А. А., аспірант

Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна

ann.rashevskaya@gmail.com

Ключові слова:

дизайн, стильові особливості, компетентності, козацький портрет, живопис.

У статті досліджуються особливості та специфіка українського козацького портрета, окреслено його основні типи, виокремлено стильові особливості. Також розглянуто методику застосування та інтеграції елементів мистецтвознавчого аналізу козацьких портретів XVII–XVIII ст. під час викладання дисципліни «Живопис». Визначено той вплив, що здійснює портретний живопис на формування художнього світогляду студентів та їхніх професійних компетентностей.

**FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCES DURING ANALYSIS OF THE COSACK PORTRAIT
OF THE XVII – XVIII CENTURY IN STUDENTS OF DESIGN SPECIALTY**

Rashevskaya A. A., Postgraduate student

Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, Ukraine

ann.rashevskaya@gmail.com

Keywords:

design, style features, competencies, Cossack portrait, painting.

The article explores the peculiarities and specificity of the Ukrainian Cossack portrait, outlines its main types, distinguishes stylistic features. Methods of application and integration of elements of art analysis of Cossack portraits of XVII – XVIII centuries are also considered. While teaching the discipline of Painting. The influence that portrait painting has on the formation of students' artistic outlook and professional competences has been determined. Cultivating a culture of color perception, understanding compositional nuances and combining them with ethno-regional peculiarities, contribute to the formation of students' own artistic outlook and increase the quality of professional training. Therefore, one of the key tasks of contemporary art education is to develop the most effective teaching methods that will help to develop the professional competencies of design students in painting classes. Insufficient methodological and theoretical elaboration of this issue, as well as the urgency of the problem raised, contributed to the research and search for new ways of professional training of future designers.

Постановка проблеми

У результаті здобуття вищої дизайн-освіти у студентів відбувається формування індивідуального ставлення до творів мистецтва. Унаслідок знайомства зі зразками козацького портретного живопису зростає і їх особистісний розвиток. Тому перед ВНЗ постає досить важливе завдання: у процесі навчання сформувати загальну культуру студента, розвинути здібності, професійні якості та компетентності з метою здійснення подальшої успішної професійної діяльності.

Одним з пріоритетних завдань сучасної мистецької освіти є формування розуміння українських етнокультурних традицій та їх використання в стильових вирішеннях об'єктів дизайну, урахування регіональних особливостей етнотрибуналу в мистецьких практиках розкриває творчий потенціал та виховує індивідуальний стиль майбутнього фахівця. Саме розумінню етнокультурних та стильових особливостей сприяє аналіз художніх творів, що несуть у собі естетичну та художню цінність. Аналіз портретів (загалом) і козацьких (у розрізі даного дослідження)

відіграє важливу роль у формуванні естетичного смаку, художнього досвіду, особистісних оцінок та розширенні художнього світогляду.

Виховання культури сприйняття кольору, композиційних нюансів та їх поєднання з етнорегіональними особливостями розвиває в студентів художній світогляд та підвищує якість професійної підготовки. Тому одним із ключових завдань сучасної мистецької освіти є розробка найбільш ефективних методів навчання, що формуватимуть професійні компетентності в студентів-дизайнерів на заняттях з живопису. Недостатня методична та теоретична розробленість даного питання, а також актуальність порушеної проблеми сприяли дослідженню та пошуку нових шляхів професійної підготовки майбутніх дизайнерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Аналізуючи останні дослідження і публікації, ми дійшли висновку, що питанню педагогіки та психології вищої школи присвячена досить велика кількість праць та наукових досліджень у різних її аспектах.

Достатньо уваги також приділено і дослідженню проблем дизайну та діяльності дизайнерів. Однак варто зазначити, вивченню дизайн-освіти приділено замало уваги. Це пояснюється тим, що методика викладання у сфері дизайну є порівняно молодою й такою, що тільки почала розвиватися. Утім це питання порушується в працях О. Бойчука, В. Даниленка, Ю. Бундіної [2] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

До сучасного дизайну і фахівців висуваються серйозні вимоги, що пов'язані насамперед з розвитком сучасних технологій і ростом примх споживачів. Це, своєю чергою, вимагає від майбутніх фахівців гостро відчувати сучасні тенденції, швидко на них реагувати, заглядаючи в майбутнє.

Напрями розвитку сучасної освіти формуються залежно від конкретних потреб певних соціальних груп, індивідів. Саме дизайн-освіта є інструментом формування естетичної культури суспільства. ВНЗ має навчити, допомогти усвідомити майбутнім фахівцям-дизайнерам, що саме вони впливають на суспільну культуру, формують її національний образ.

Метою статті є висвітлення шляхів формування професійних компетентностей під час аналізу козацького портрета XVII–XVIII ст. у студентів спеціальності «Дизайн» на заняттях з живопису.

Виклад основного матеріалу

Сучасна дизайн-освіта висуває серйозні вимоги, що обумовлені швидким розвитком суспільства, технологій та економіки. Для підготовки кваліфікованих фахівців, здатних ефективно виконувати завдання, які перед ними ставлять, швидко реагувати на виклики часу, досить важливим є формування професійних компетентностей під час навчання у ВНЗ.

Саме формування професійних якостей відбувається, зокрема, і під час викладання дисципліни «Живопис». Одним із напрямів розвитку образного мислення й бачення є вдосконалення методів навчання курсу [4]. Уключення в освітній процес аналізу козацького портрета XVII–XVIII ст. у студентів спеціальності «Дизайн» сприяє формуванню художнього світогляду, бачення кольору та розуміння композиційної побудови, виховує відчуття національної ідентичності.

Портрет – це самостійний жанр образотворчого мистецтва, основна задача якого відобразити індивідуальні риси, пластику обличчя та характер людини. В Україні портрет як самостійний жанр почав розвиватися наприкінці XVI ст. Найбільш поширеними формами були: погрудний, поясний та в повний зріст [1]. Характер і мова кожного з різновидів козацького портрету відрізнялася. Усе залежало від розміру: чим він менший – тим скромнішою була художня мова, тим більшою простотою та суворістю вони характеризувалися.

Досить репрезентативними є портрети в повний зріст, що вирізняються парадністю, пишністю, наявністю характерних деталей, колірним багатством та більшою складністю композиції. Остання мала певні особливості та чітку схему. Так, композиційна

побудова портретів козацької старшини та високих церковних ієрархів характеризувалась монументальністю постаті, декоративним драпіруванням тканини, оздобленням одягу, старанною промальовкою деталей, характерних посаді атрибутів, підбором кольорів (перевага надавалася червоному, синьому, жовтому – у прописі золотих елементів, булави).

З часом усе більшої популярності набував парадний портрет, характерним для якого була зосередженість на зовнішньому вияві: елегантності зображуваної постаті, промальовці коштовностей, дорогих тканин, хутра, оздоблення. Паралельно з тим розвивається і ктиторський портретний живопис, що уславлював меценатів храмів.

Ктиторами виступали переважно гетьмани, козацька старшина та заможні люди. З кінця XVII ст. ктиторський настінний портрет замінили станковим, який прижиттєво чи посмертно увіковічував мецената. Такі портрети разом з іконами виносили під час хресної ходи, і вони стали неодмінним атрибутом церковного інтер'єру.

Тяжіння до світськості привело до зміни і в іконописній традиції – усе частіше на іконах з'являються представники козацької верхівки, гетьмани, зображені в досить реалістичній манері і доволі впізнавані. Те саме можна сказати і про церковний настінний розпис, де поряд зі святими часто зображували козаків.

До середини XVII ст. портрет був переважно пов'язаний з іконописом, з другої половини XVII – початку XVIII ст. починає розвиватися світський портрет, якому ще були притаманні риси іконопису, що не дивно, адже їх авторами ставали іконописці, цехові майстри та художники-кріпаки [3]. На відміну від ктиторських портретів, світські призначалися для житла. Починаючи з XVIII ст., козацька старшина почала створювати цілі родові галереї.

З часом сформувалися стильові особливості козацького портрета. Хоча в ньому і зустрічаються риси європейського стилю бароко, та все ще відчувається вплив іконописних традицій, що, своєю чергою, привів до того, що склався цілком самобутній український портретний живопис козацької доби з його площинною трактовкою форм, лінійністю, локальними кольорами та декоративністю оздоблення.

Спираючись на ці базові знання і використовуючи їх під час аналізу, студенти більш глибоко розумітимуть стильові особливості портретів даного періоду. Уключаючи в аналіз елементи порівняння, зіставлення, яскравіше виділятиметься стильова самобутність козацького портрета. Досить корисним буде спроба охарактеризувати зображену персоналію, спираючись на деталі, риси обличчя, кольори та знання історії. Цікавою буде спроба визначення ставлення художника до портретованого.

Студентам також буде корисно підготуватись до аналізу, попередньо ознайомившись з історією портрета та мистецтвознавчим аналізом, що розвиватиме художню обізнаність та інтегруватиме

мову і мистецтво, формуватиме системний погляд на українську художню культуру, розуміння її унікальності і водночас єдності зі здобутками світового мистецтва.

Висновки та перспективи дослідження

У результаті знайомства та глибокого аналізу художніх особливостей та національних нюансів, у студентів формується відчуття композиційної побудови, здатність застосовувати знання історії українського мистецтва в художньо-проектній діяльності, використовувати техніки та технології роботи у відповідних матеріалах, здійснювати

колеристичне вирішення майбутнього дизайн-об'єкта в характерних кольорах, використовувати стилістичні рішення, відштовхуючись від специфіки та особливостей, характерних козацьким портретам XVII–XVIII ст. [5].

Надалі, розвиваючи синтез дизайну та української художньої культури, корисним буде знайомство студентів з українським народним живописом, запозичення ключових стильових та колірних рішень може бути вдало використане в процесі роботи як і над дизайн-проектом, так і під час виконання творчих робіт з дисципліни «Живопис».

Література

1. Білецький О. П. Портрет. Історія українського мистецтва: у 6 т. – Київ, 1966-1968. Т.3.
2. Бундина Ю. М. Формирование профессиональной компетентности студентов-дизайнеров как аксиологическая проблема. *Вестник Одесского государственного университета*. 2006. Т. 1. № 6. С. 92–97.
3. Ковалевська О. Зображення крізь віки: іконографія козацької старшини XVII–XVIII ст.: у 2-х ч. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2014. Ч. 1 : Монографія. 314 с.
4. Комашко Н. В. Формування професійної компетентності майбутніх дизайнерів у процесі вивчення комп'ютерної графіки. *Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки*. 2010. Вип. 189. Ч. 3. С. 85–88.
5. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 022 «Дизайн» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/022-dizayn-bakalavr.pdf> (дата звернення: 13.09.2019).